

Realizmin Realist Bir Eleştirisi Olarak Raymond Aron ve Uluslararası İlişkiler Kuramı

Raymond Aron as a Realist Critique of Realism and The Theory of International Relations

H. Rumeysa DURSUN*

Öz

Bu makale uluslararası ilişkiler teorisyenleri arasında geliştirdiği bakış açısıyla farklı bir yere sahip olan Raymond Aron'un yaklaşımını tanıtmayı ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. 20. yüzyılın önde gelen Fransız düşünürlerinden olan Aron uluslararası ilişkiler disiplini içinde genellikle klasik realizmin teorisyenleri arasında gösterilmektedir. Eserleri yakından incelendiğinde aslında Aron'un klasik realizmin determinist yapısına yönelik önemli eleştiriler ortaya koyduğu görülmektedir. Makalede öncelikle realizmin temel kavramları ve argümanları ele alınmıştır. Daha sonra Aron'un neden realist teori içinde değerlendirildiği ve bu teoriye yönelik eleştirileri incelenmiştir. Sonuç olarak makale Aron'un klasik realizmin indirgemeci analizlerinin ötesine geçerek gerçeği tüm yönleriyle kavramaya çalışan bir yaklaşım ortaya koyduğunu iddia etmektedir. Aron ekonomi teorilerine benzer bir şekilde uluslararası ilişkilerin genel ve sistematik bir teorisini oluşturmanın mümkün olmadığını ancak tarihsel-sosyolojik bir perspektifte uluslararası ilişkilerin karmaşık doğasının anlaşılabilirliğini savunmaktadır. Aron, sosyal bilimlerin kanunlara dayanmadığını ve ancak olayları anlamının mümkün olduğuna işaret etmektedir. Bu şekilde zıtlıkların ve ikilemlerin ötesine geçmeyi hedefleyen Aron felsefenin, sosyolojinin ve tarihin metodolojik kazanımları temelinde uluslararası ilişkiler teorisinin oluşturulabileceğine inanmaktadır. Her şeyden önce, uluslararası ilişkiler teorisini "kavramsal analize" dayanmalıdır. Böylece, anahtar kavramları tanımlamak ve sosyolojik olarak ampirik gerçekleri tasvir etmek gereklidir. Bu nedenle Aron güç çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkar kavramının rasyonel bir tanımının yapılamayacağını savunmuştur. Aron'a göre, güç peşinde koşmayı dış politikanın tek ve bütüncül hedefi olarak düşünmek aslında bilimsel bir önermeyi değil, ideolojik bir tercihi yansıtmaktadır. Esasen hiçbir devlet gücü sırf güçlü olmak için istememektedir. Güç aslında barışa ulaşma, itibar sağlama, ya da bir fikrin yayılması gibi başka bir hedefe ulaşmanın bir aracıdır. Devletlerin dış politikada takip ettikleri hedeflerin tipolojisini (*güç-itibar-fikir*) geliştiren Aron bu tipolojiden hareketle stratejik-diplomatik tutumların belirsiz bir yapıya sahip olduğunu öne sürmektedir. Devletlerin dış politikada farklı hedeflerinin bulunması ulusal çıkar kavramının rasyonel bir tanımının geliştirilmesine engel olmaktadır. Buna ek olarak, Aron ulusal çıkarın iç politikadan, devlet içindeki farklı sınıfların beklentilerinden ve siyaset algısından bağımsız bir şekilde tanımlanmasının mümkün olmadığına işaret etmektedir. Böylelikle, devletlerin aynı siyasal anlayışı benimsediği homojen sistemler ve devletlerin farklı değerlere, ideolojik tutumlara yöneldiği heterojen sistemler Aron'un realist okula

* Dr., hrumeysadursun@gmail.com

en önemli teorik katkılarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu yazıda incelenen Aron'un uluslararası ilişkiler yaklaşımı klasik realizm teorisyenlerinin analizlerini sorgulayarak daha kapsamlı bir realist çerçevenin oluşturulmasını sağlamıştır. Esasında Aron'un analizlerini gözden kaçırmak pozitivism ve post-pozitivism arasında köprü kurma fırsatını kaçırmak olarak değerlendirilebilir. Gerçeği tek bir nedene ve tek bir açıklamaya indirgeyici realist bakış açısını eleştiren Aron böylece uluslararası sistemi iç ve dış değişkenlerin etkileşimini dikkate alarak incelemenin öncülüğünü yapmıştır. Bu yönüyle Aron, uluslararası ilişkilerde realist gelenek içinde gerçeği tüm yönleriyle kavramaya çalışan daha derinlikli bir analiz çerçevesi ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Raymond Aron, Realizm, Uluslararası Sistem, Ulusal Çıkar, Güç, Anarşi.

Abstract

This article introduces and evaluates Raymond Aron's approach, which has a different perspective among the theoreticians of international relations. Aron, one of the leading French thinkers of the 20th century, is often shown among the realism theorists in the discipline of international relations. Aron has developed important criticisms of the deterministic structure of classical realism. First the basic concepts and arguments of realism are discussed. Then, the article examines why Aron is evaluated within realist theory and his criticisms of this theory. As a result, the article argues that Aron has gone beyond the reductive analyzes of classical realism and has put forward an approach which tries to conceptualize the truth in all its aspects. For Aron, It is not possible to establish a general and systematic theory of international relations similar to economic theories, but argues that the complex nature of international relations can be understood from a historical-sociological perspective. Aron points out that social sciences are not based on laws and that it is only possible to explain the events. In this way, Aron believes that the theory of international relations can be created on the basis of socio-philosophy and methodological achievements of history, aiming to go beyond the contradictions and dilemmas. First of all, the theory of international relations must be based on "conceptual analysis". Thus, it is necessary to define key concepts and describe sociologically empirical facts. For this reason, Aron argued that a rational definition of the national interest concept described in the framework of power could not be made. According to Aron, to think of pursuing power as the sole and holistic goal of foreign policy is not an academic proposition but an ideological preference. Essentially, no state wants power to be strong. Power is actually a means of achieving another goal, such as achieving peace, giving credence, or spreading an idea. Developing the typology of the goals that states follow in foreign policy, Aron suggests that strategic-diplomatic attitudes with this type of movement have a vague structure. The fact that states pursue different objectives of in foreign policy prevents the development of a rational definition of the concept of national interest. In addition, Aron points out that it is not possible to define national interest independently from internal politics, from the expectations of different classes within the state, and from political perception. Hence, homogeneous systems, which states adopt the same political understanding, and heterogeneous systems in which states lead to different values and ideological attitudes can be considered as one of Aron's most important theoretical contributions to the realist school. Aron's approach to international relations has questioned the analysis of classical realism theorists, thereby creating a more comprehensive realist framework. In fact, overlooking Aron's analysis can be viewed as a missed opportunity to bridge positivism and post-positivism. Aron criticized the realist view of reality from a single point of view and a single explanation of the truth, so Aron has made the premise of examining the international system taking into account the interaction of internal and external variables. In this respect, Aron reveals a more elaborate framework of analysis that tries to conceptualize reality in all its aspects in a realist tradition in international relations.

Keywords: Raymond Aron, Realism, International System, National Interest, Power, Anarchy.

Giriş

Raymond Aron uluslararası ilişkiler disiplininde sınıflandırılması zor bir teorisyen olagelmıştır. Felsefe, tarih, sosyoloji ve siyaset bilimi gibi farklı alanlara ilgi duyan Aron uluslararası ilişkilerde modern realizmin temsilcileri arasında gösterilmektedir. Fransa'da uluslararası ilişkiler disiplininin gelişmesine büyük katkı sağlayan Raymond Aron¹, uluslararası ilişkiler yaklaşımını ortaya koyduğu *Paix et guerre entre les nations* (*Uluslar arasında barış ve savaş*) isimli kitabında klasik realizme getirdiği eleştirilerle indirgemeci ve determinist yaklaşımların ötesine geçerek orijinal bir bakış açısı geliştirmektedir². Eserleri yakından incelendiğinde, Aron'un aslında klasik realistler tarafından dikkate alınmayan iç politikanın yapısını, devlet yöneticilerinin benimsediği değerleri önemseydiği görülmektedir. Uluslararası ilişkilerin sosyolojik bir teorisinin mümkün olduğunu vurgulayan Aron, askeri ve diplomatik tarihi incelemenin yanı sıra uluslararası sistemi oluşturan aktörler arasındaki ilişkileri anlamaya çalışmaktadır.

Aron'a göre, ekonomi teorilerine benzer bir şekilde uluslararası ilişkilerin genel ve sistematik bir teorisinin mümkün olmadığını ancak tarihsel-sosyolojik bir perspektifte uluslararası ilişkilerin karmaşık doğasının anlaşılabilirliğini belirtmektedir (Aron, 1962: 29). Weber'in *verstehen* metodunun realizme dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır. *Verstehen* metodu partiküler bir vakanın bilim adamı tarafından anlaşılmasına dayanmaktadır. *Verstehen* metodunu benimseyen Aron, sosyal bilimlerin kanunlara dayanmadığını ve ancak olayları anlamının mümkün olduğuna işaret etmektedir. Bu şekilde zıtlıkların ve ikilemlerin ötesine geçmeyi hedefleyen Aron felsefenin, sosyolojinin ve tarihin metodolojik kazanımları temelinde uluslararası ilişkiler teorisinin oluşturulabileceğine inanmaktadır. Her şeyden evvel, uluslararası ilişkiler teorisi "kavramsal analize" dayanmalıdır (Aron, 1962: 492). Böylece, anahtar kavramları tanımlamak ve sosyolojik olarak ampirik gerçekleri tasvir etmek gereklidir.

Bu yazıda öncelikle uluslararası ilişkilerde realist teorinin gelişimi, temel argümanları ve kavramları incelenmektedir. Daha sonra ise Raymond Aron'un neden realist gelenek içinde değerlendirildiği ele alınmaktadır. Son olarak, Aron'un klasik realizme yönelttiği eleştiriler

1 Realist olsun ya da olmasın Amerikan-İngiliz uluslararası ilişkiler düşünürlerinin büyük çoğunluğu eserlerinde Aron'a yer vermemiştir. Örneğin, John Mearsheimer, Barry Buzan, Alexander Wendt ve Andrew Moravcsik eserlerinde Aron'un yaklaşımından hiç bahsetmemektedir. Bu yazarların eserlerinde Aron'a hiç değinmemeleri dikkat çekicidir. Bununla birlikte Amerikan realist düşünürler Kenneth Waltz ve Hans Morgenthau Aron'a eserlerinde değinmektedir. Aron'un realist yaklaşımının özellikleri hakkında bkz. Stanley Hoffmann, "Raymond Aron and the Theory of International Relations", *International Studies Quarterly*, Cilt 29, No 1, 1985, s.13-27.

2 Gazeteci, sosyolog, felsefeci ve uluslararası ilişkiler düşünürü olarak Aron akademik açıdan oldukça zengin bir arka plana sahip görünmektedir. Aron'un Uluslararası ilişkiler yaklaşımını anlamak için tarih ve siyaset konusunda özgün bir bakış açısı sunduğu doktora tezini dikkate almak gereklidir. Aron, 1938 yılında yayınlanan "*Tarih felsefesine giriş*" (*Introduction a la philosophie de l'histoire*) başlıklı tezinde tarihi belli bir teorik çerçevede değerlendirmektedir. Aron bu çalışmasında tarihin eleştirel felsefi yorumunu determinist yaklaşımlardan uzak durarak insan davranışında özgürlüğün rolünü anlamaya çalışmaktadır. Aron'un perspektifinde siyaset bilimi siyasal gerçekliğin iki boyutta yeniden inşası anlamına gelmektedir. İlk boyut siyasi konjonktürlerin nasıl oluştuğunu açıklamaya dayanmaktadır. İkinci boyut ise, siyasi aktörlerin davranışlarının temelinde yatan motivasyonları anlamayı amaçlamaktadır. Her iki boyut ta bilimsel açıdan insan davranışlarının belirsizliği temelinde ele alınmalıdır. Daha fazla bilgi için bkz. Raymond Aron, *Introduction à la philosophie de l'histoire*, Paris, Gallimard, 1986, III. Bölüm.

sıralanmakta ve alternatif olarak savunduğu argümanlar tartışılmaktadır. Böylece devletler arası ilişkileri anlama ve açıklama noktasında Aron'un diğer klasik realistlerden ontolojik ve epistemolojik açıdan farklı bir duruş sergilediği vurgulanmaktadır.

Realizm: Kökeni, Temel Kavramları, Argümanları

Aron'un uluslararası ilişkilerde neden realist okulda değerlendirildiğine geçmeden evvel, realizmin temel unsurları üzerinde durmak bu yaklaşımın nasıl geliştiğini ve hangi temellere dayandığını anlamak açısından önemlidir. Özellikle, II. Dünya Savaşı'nı takip eden ilk otuz yıl boyunca Uluslararası ilişkiler disiplininde hâkim teorik yaklaşım olsa da, realizmin temellerinin Thucydides (İ.Ö. 471-400), Machiavelli (16. yüzyıl) ve Hobbes (17. yüzyıl)'un eserlerinde atıldığı bilinmektedir (Ethier, 2006: 25-26). II. Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla birlikte İngiliz tarihçi Edward H. Carr'ın kendi ülkesinin dış politikasını eleştirdiği *The Twenty Years' Crisis 1919-1939* isimli eseri ile realist düşüncenin gelişmesine önemli bir katkı sağlamıştır. Bu kitapta Carr, eserinde Versailles Anlaşması (1919) ile sağlanan barışın neden sadece 20 yıl sürdüğü sorusuna cevap aramıştır. Bu soruyu ise Thucydides, Machiavelli ve Hobbes'un eserlerine atf yaparak cevaplandırır Carr, savaşın patlak vermesine neden olan "ütopyacı" anlayışın gerçekten kopuk olduğuna işaret etmiştir. Geç Viktorya Dönemi liberal aydınlarının barış fikirlerinin ütöpikliğini ve onların teorik yaklaşımlarının "var olandan" kopukluklarını eleştirmektedir. Bu çerçevede Carr, var olan ile var olması gereken arasında bir bağlantı sağlayabilecek bir dünya görüşünü önermektedir. Carr'a göre, I. Dünya Savaşı'nı kazanan devletler başlangıçta kendi güvenliklerini korumayı hedeflemiş fakat zaman içinde daha acımasız hale gelmiş ve savaş düşmanlarını zayıflatmak ve yeni yerleri ele geçirmek için sürdürmüştür. Savaşın ardından galip gelen devletler Almanya'ya çok ağır bedeller ödeterek bu ülkenin yeniden silahlanmasına ve 1939 yeni bir saldırıyı başlatmasına neden olmuştur³. Dolayısıyla Carr, I. Dünya Savaşı'nda galip gelen devletlerin gerçekçi bir yaklaşım ortaya koymamakla ve güç faktörünün önemini yeterince dikkate almamakla suçlamıştır. Ayrıca uluslararası politikada güç kavramının askeri, ekonomik ve kamuoyu üzerindeki güç olarak üçe ayıran Carr bununla birlikte temel itibarıyla gücün ayrılmaz bir bütün olduğunu ileri sürmüştür (Carr, 1946: 108).

Kökenleri Thucydides, Machiavelli ve Hobbes'un eserlerine dayanan realist düşüncenin öncüleri arasında E. H. Carr, Hans Morgenthau, Reinhold Niebuhr, Kenneth Waltz, John Mearsheimer, John Vasquez, George Kennan, Joseph Grieco, Robert Gilpin, Dario Battistella, Barry Buzan, Hedley Bull⁴

3 Edward H. Carr, *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, Londra, Macmillan, 1946. Kitabının önsözünde (s. vii) Carr, temel hedefini "1919-1939 yılları arasında İngilizce konuşulan ülkelerde akademik ya da popüler çevrelerde tüm düşünürlerin güç faktörünün neredeyse tümüyle gözardı etmesinden kaynaklanan tehlikeli ve açık eksikliği gidermek" olarak ifade etmektedir.

4 Barry Buzan ve Hedley Bull her ne kadar anarşi kavramına bağlı oldukları için klasik realizme yakın bir yakın isimler olarak değerlendirilse de aslında İngiliz Okulu olarak bilinen bir uluslararası ilişkiler düşünce okulu içinde yer almaktadır. Bu okulun öne sürdüğü "uluslararası toplum" kavramı ortak norm ve değerlerin önemine dikkat çekmektedir. Bu konuda bkz: ; Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, New York, Columbia University Press, 1977; Bany Buzan, Charles A. Jones ve Richard Little, *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, New York, Columbia University Press, 1993.

sayılabilir⁵. Realizm, klasik, siyasal, yeni (neo), neoklasik ve yapısal olmak üzere farklı yaklaşımları kendi içinde bulundurmakla birlikte⁶, genel olarak bakıldığında tüm realistlerin devletlerin uluslararası politikalarını ve uluslararası sistemin özelliklerini ele aldığı ileri sürülebilir (Macleod, 2007: 39). Temel olarak bakıldığında, realistler insan doğasının kötü olduğuna inanmaktadır. İnsanın asıl hedefi güç elde etmek, güce ulaşmaktır. Bu durumun değişmesi mümkün olmadığı için insanlar sürekli güce ulaşmak için mücadele etmektedir. Dolayısıyla uluslararası ilişkiler bir güç mücadelesi olarak nitelendirilebilir. Bu anarşik ortamda her devlet kendi çıkarını korumak ve güvenliğini sağlamak zorundadır. Ulusal güvenliği sağlama ekonomik çıkarlardan daha önemlidir. Rasyonel bir aktör olan devletin temel amacı ise uluslararası sistemde varlığını sürdürmektir. Bunu nedenle devletler kendi çıkarlarının gerektirdiği şekilde hareket eder ve dış politikada ahlaki ilkelere göre davranamazlar (Kegley, 1995, s. 4).

Varlığını sürdürmek ve kendi çıkarlarını korumak isteyen bir devlet ise ancak kendi gücüne güvenebilir. Uluslararası sistemde bir devletin kendi gücüne ve kaynaklarına güvenmesi anlamına gelen ilke, kendine yardım (ya da kendi kendine yardım: *self help*) ilkesidir (Waltz, 1979, s. 111). Bütün devletler tarafından kabul edilen merkezi bir otorite bulunmadığı ve anarşinin egemen olduğu uluslararası ilişkilerde her devlet kendi gücünü arttırmayı hedeflemektedir. Rasyonel bir aktör olarak hareket eden ve kendi varlığını devam ettirmeye çalışan devletler arasında güç anlamında bir hiyerarşi söz konusudur. Her devlet kendi varlığını sürdürmek ve güvenliğini sağlamak için belli tedbirler almaya yönelir. Bu tedbirler ise diğer devletlerin kendilerini güvensiz hissetmesine neden olur ve benzer tedbirler almasına neden olur. Bu durum, uluslararası ilişkilerde “güvenlik ikilemi” (*security dilemma*) olarak nitelendirilmektedir⁷. Güvenlik ikilemi içinde bulunan devletler arasında çatışmaya engel olan ise güç dengesinin (*balance of power*) korunması endişesidir⁸(Waltz,1979, s. 117). Güç dengesi politikası devletlerin varlığı sürdürmek, güvenliğini sağlamak ve uluslararası sistemde belli bir istikrar sürdürmek için başvurduğu bir yöntemdir. Güç

5 Realist yaklaşımla ilgili çalışmalar için bkz. Reinhold Niebuhr, *Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics*, New York, Charles Scribner's Sons, 1932; Hans]. Morgenthau, *Politics Among Nations; The Struggle for Power and Peace*, New York Knopf, 1960; George F. Kennan, *Realities of American Foreign Policy*, Princeton, Princeton University Press, 1954; Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, New York, Random House, 1979; John Mearsheimer, *The Tragedy of Great Power Politics*, New York, Norton, 2001; Robert Gilpin, “No One Loves a Political Realist”, B. Frankel (der.), *Realism: Restatements and Renewal*, Londra, Frank Cass, 1996, s. 3-26 ; Joseph Grieco, “Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of newest liberal institutionalism”, *International Organization*, Cilt 42, No 3, 1988, s. 485-507; Dario Battistella, *Théorie des Relations internationales*, Paris, Presses de Sciences Po, 2006.

6 Realizmin önde gelen savunucularından Buzan'a göre, realizm bütüncül bilimsel bir yaklaşım ve tutarlı bir teori değildir ve muhtemelen hiçbir zaman olmayacaktır. Gilpin ise realizmin felsefi bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir. Donnelly realizmi gevşek bir şekilde birbirine bağlı ve genellikle çelişkili teorik modeller bütünü olarak nitelendirmektedir. Bkz. Barry Buzan, “The Timeless Wisdom of Realism?” S. Smith, K. Booth ve M. Zalewski (der.), *International Theory: Positivism and Beyond*, Cambridge, Cambridge University Press, s. 51; Robert Gilpin, “No One Loves a Political Realist”, B. Frankel (der.), *Realism: Restatements and Renewal*, Londra, Frank Cass, 1996, s. 6; Jack Donnelly, *Realism and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, s. 74.

7 Anarşik uluslararası sistemde devletlerin varlığını sürdürmek için gücünü artırma girişiminin diğer devletler tarafından bir tehdit olarak algılandığını ifade eden “güvenlik ikilemi” kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. John Herz, “Idealist Internationalism and the Security Dilemma”, *World Politics*, Cilt 2, No 2, 1950, s. 157-180.

8 Waltz'a göre, “uluslararası politikanın belli bir siyasi teorisi varsa bu teori güç dengesi teorisidir”. Waltz, *Theory of International Politics*, s. 117.

dengesini sağlamak için devletler belli ittifaklar kurabilir, askeri güçlerini arttırabilir ve böylece başka bir devletin ya da devletlerin gücünü dengelemeyi hedefler (Macleod,2007, s. 48). Öte yandan, Morgenthau'ya göre, güç peşinde koşma uluslararası politikanın ayırt edici özelliğidir. Bu güç peşinde koşma isteği insan doğasından kaynaklanmaktadır. Yani basit bir kurumsal ve sosyal düzenlemeden ibaret değildir. Bu durum, devletleri hangi çağda olursa olsun çatışmaya itmektedir. Güç peşinde koşma dürtüsünü ortadan kaldırmak mümkün olmadığı için, bunun etkilerini güç dengesini sağlayarak azaltmaya çalışmak gereklidir. Morgenthau'nun 1948'de yayınlanan *Politics Among Nations* adlı yapıtı ile klasik realist düşüncenin kavramsallaştırılması ve sistematik hale gelmesi noktasında büyük katkısı bulunmaktadır⁹(Guzzini, 1998, s. 27). Morgenthau bu eserinde siyasi realizmin altı ilkesini şöyle açıklamaktadır (Morgenthau, 1960, s. 4-12):

1. Siyasi realizm genel olarak toplum gibi siyasetin de kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarla yönetildiğine inanmaktadır. Bu yasaları değiştirmek mümkün değildir. Ayrıca gerçek olan -yani rasyonel ve objektif olarak mantığa dayalı olanla- düşünceye dayalı olanı birbirinden ayırmak mümkündür.
2. Uluslararası ilişkilerin temel objektif yasası ekonomi, ahlak ve dinden bağımsız bir şekilde devletlerin kendi çıkarlarını ve siyasi gücünü savunmak için hareket etmesidir.
3. Bir devletin siyasi gücü insanın diğer insanlar üzerinde kontrol kurmasını sağlayan herşeyi içine alır. Dış politikanın hayata geçirildiği koşullar değişse de, bu politikanın temel hedefi değişmez.
4. Devletler dış politikalarında ahlaki değerlere göre hareket etmezler. Bir siyasi liderin sıradan bir vatandaş gibi “doğru olanı yapma” özgürlüğü yoktur.
5. Herhangi bir devletin ahlaki tercihleri uluslararası ilişkileri yöneten değerlerle bir tutulamaz. Eğer bir devlet kendi siyasi çıkarını diğer devletlerin çıkarını gözetenek savunursa adil davranmış olur.
6. Siyasi realizm ve diğer düşünce okulları arasında gerçek bir ayrım vardır. Bu bağlamda her alan kendi kriterlerine göre değerlendirilmelidir.

Yine II. Dünya Savaşı'nın ardından realist düşüncenin öncüleri arasında yer alan Hedley Bull, *The Anarchical Society. A Study of Order in World* isimli kitabında uluslararası toplumu oluşturan ve herhangi bir üst otoriteye boyun eğmeyen egemen devletlerin kendi egoist çıkarlarına göre hareket etme konusunda özgür olduğu için bu toplumun anarşik olduğunu savunmaktadır. Bu durum, uluslararası toplumun düzensiz ve kaosa dayalı olduğu anlamına gelmez. Kaynağını devletlerden alan uluslararası bir düzen bulunmaktadır. Esasen, siyasi liderler ve onların benimsediği ortak normlardan ortaya çıkan kurallar ve güç ilişkileri bu düzeni oluşturmaktadır (Bull, 1977). Bu

---

9 Guzzini'ye göre, Morgenthau'nun çalışmasının Uluslararası ilişkiler “disiplininin paradigmatik sınırlarını” belirlemiştir. S. Guzzini, *Realism in International Relations and International Political Economy : The Continuing Story of a Death Foretold*, Londra, Routledge, 1998, s. 27.

değerlendirmelerden yola çıkarak, uluslararası ilişkilerde etkin ve anlaşılır (Buzan, 1996) (bir kuramsal yaklaşım olarak öne çıkan realizmin temel varsayımları¹⁰ şu şekilde özetlenebilir¹¹:

1. *Uluslararası ilişkilerin içinde bulunduğu anarşi hali savaş halini ifade etmektedir.* Bu durum, uluslararası aktörlerin silahlı şiddete başvurmasını önleyebilecek merkezi bir otoritenin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, barışçıl yollarla ulusal çıkarı ulaşılamıyorsa savaşa başvurmak dış politikanın meşru bir aracıdır.
2. *Uluslararası ilişkilerin temel aktörleri çatışma içindeki gruplardır.* Westphaliadan beri geçerli olan devletlerarası sistemde bu gruplar kendi toprakları içinde örgütlenmiş olan ulus-devletlerdir.
3. *Ulus-devletler rasyonel aktörlerdir ve güç çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkarlarını maksimize etmeyi hedeflemektedir.* Uluslararası sistemin koşulları bu zorunlu kılmaktadır. Dış politika yani askeri ve stratejik konuları kapsayan *high politics* ve iç politika yani ekonomik ve sosyal konuları ilgilendiren *low politics* birbirine karıştırılmamalıdır.
4. *Güç dengesi (balance of power) uluslararası alanda istikrar ve düzeni geçici olarak sağlamanın tek yoludur.* Uluslararası ilişkilerde ilerleme mümkün değildir.

Bu varsayımların temelinde realistlerin insan doğası ile ilgili olumsuz değerlendirmesi bulunmaktadır. Yaşama, üreme, hükmetme gibi bazı temel bio-psikolojik dürtülerden oluşan insanın doğası itibarıyla bencil olduğunu savunan realistler, insan davranışlarında sonu olmayan bir güç elde etme arzusu bulunduğunu savunmaktadır (Morgenthau, 1946, s. 188). İnsanın “diğer insanların akılları ve eylemleri üzerinde kontrol sağlama (*animus dominandi*)” isteği, ulusal ve uluslararası politika da dâhil olmak üzere tüm sosyal ilişkilerin temel özelliği olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla uluslararası politika da bir güç mücadelesidir. Esasen, bencil bireylerden oluşan ulus-devletler bu bireylerin yaşama, hükmetme, vb. dürtülerini uluslararası alana taşımaktadır. Dış politikasında bir devletin nihai hedefi ne olursa olsun, bu hedef nasıl tanımlanırsa tanımlansın “tek bir eylem ilkesi” (Morgenthau, 1951, s. 242) varsa, o da güç olarak tanımlanan ulusal çıkarı elde etmektir. Dış politika tıpkı iç politika gibi bir güç mücadelesidir. İkisi arasındaki fark bu güç mücadelesinin yürütüldüğü koşullardır (Morgenthau, 1960, s. 37). Uluslararası alanda merkezi bir otorite olmadığı için anarşik bir yapı söz konusudur (Morgenthau, 1960, s. 85).

Öte yandan, Kenneth Waltz 60’lı ve 70’li yıllarda klasik realizme yöneltilen eleştiriler karşısında neo-realizmin temel kavramlarını “*Man, the State and War*” kitabında ortaya koymuştur (Waltz, 1959, s. 188). Waltz’a göre, uluslararası ilişkilerde mevcut olan savaş hali insan doğasından değil, uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklanmaktadır (Waltz, 1959, s.

10 Realist yazarların temel varsayımlarını özetleyen tablo için bkz. Jack Donnelly, *Realism and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 2000, s. 7-8.

11 Bu özellikler Dario Battistella, *Théorie des Relations internationales*, Paris, Presses de Sciences Po, 2006, s. 113-115’ten özetlenmiştir.

188). Görüldüğü üzere, Morgenthau'dan farklı olarak Waltz, analiz düzeyi olarak uluslararası sistemi temel almaktadır. Buna bağlamda, devletler etkileşimleriyle uluslararası siyasi sistemleri oluşturmaktadır. Ayrıca, Waltz uluslararası sistemin anarşik yapısının devletlerin işlevsel olarak birbirine benzemesine neden olduğunu savunmaktadır. Her devlet anarşik yapıdan dolayı kendi güvenliğini sağlamak durumundadır. Güvenliğini sağlamak için devletler kendi kaynaklarına dayanırlar. Bu durum, her devletin diğer bir devletin gücünü dengelemesini beraberinde getirmektedir (Waltz, 1959, s. 93). Uluslararası sistemin yapısının değişmesi devletlerin kapasitesinin dağılımının değişmesi sonucunda söz konusu olabilir (Waltz, 1959, s. 97). Sistemin birimleri işlevsel olarak aynıdır ve güvenliklerini bir güç dengesi politikası ile sağlamak durumundadır. Sistemin birimleri kendi aralarında bu işlevi yerine getirme kapasitelerine göre farklılaşmaktadır. Uluslararası sistemin yapısı büyük güçlerin sayısına bağlıdır (Waltz, 1959). Bir sonraki kısımda üzerinde durulacağı gibi, Raymond Aron realizmin temel varsayımlarına büyük ölçüde katılmakla birlikte, klasik realistler tarafından yeterince dikkate alınmayan devletlerin iç politikasına analizinde geniş yer ayırmış ve böylece realizmin Uluslararası ilişkiler disiplinde teorik bir yaklaşım olarak etkinliğini korumasına katkı sağlamıştır.

Realist Gelenek ve Raymond Aron

Yukarıda sıralanan temel argümanlar dikkate alındığında uluslararası ilişkiler disiplinde Aron realist teorisyenler arasında gösterilebilir. *Review of International Studies*'de yayınlanan makalesinde Bryan-Paul Frost, uluslararası ilişkiler alanında çalışan araştırmacıların genellikle ya Aron'u görmezden geldiğini ya da klasik realistler arasında sınıflandırmakla yetindiğini ifade etmektedir. Carr ve Morgenthau gibi klasik realistlerle paylaştığı ortak noktalar olmakla birlikte Frost, Aron'un klasik realistlerden çok daha kapsamlı bir bakış açısı ortaya koyduğuna dikkat çekmektedir (Frost,1997, s. 143). Raymond Aron'un uluslararası ilişkiler disiplinde realist gelenek içinde yer almasının üç temel nedeni bulunduğu ileri sürülebilir (Chaton,2002, s. 395-396):

1. *Uluslararası ilişkilerin temel ve en önemli aktörü devlettir.* Yine bu yaklaşıma göre, devletler egemendir. Egemenlik devletin belirli sınırlar belirli bir toprak üzerinde meşru şiddetin tekeline elinde bulundurduğu anlamına gelmektedir. Aron'a göre, ulusal egemenliğe sahip olan devletler sisteminin "bütüncül küresel bir egemenliğe" dönüşmesi söz konusu değildir. Esasen böyle bir dönüşüm "tarih içinde" bir dönüşüm değil, "tarihin dönüşümü" anlamına gelir¹².

Devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak nitelendiren Aron, klasik realistler Carr ve Morgenthau ile benzer bir bakış açısı ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Carr, ulusal egemenlik kavramının ortadan kalkmasının mümkün olmadığını sadece bu kavramın zaman içinde sınırlarının değişebileceğini vurgulamıştır (Carr,1946, s. 230-232). Morgenthau da devleti merkeze alan kötümser bir yaklaşımı bir güç mücadelesi olan uluslararası politika konusunda

12 İtaliye kısımlar metnin orijinalinden olduğu gibi alınmıştır. Aron'un uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı hakkında görüşleri için bkz. Raymond Aron, "L'ordre anarchique de la puissance", R. Aron (der.), *Les désillusions du progrès*, Paris, Calman-Lévy, 1972, s. 202.

benimsemektedir. Morgenthau'ya göre, "önemli devletler sürekli aktif olarak organize edilmiş şiddete yani da savaşa hazırlanmaktadır" (Morgenthau,2005, s. 50). Öte yandan Aron uluslararası sistemde her siyasi birimin sonuç olarak kendi kaynaklarına güvenebileceğini savunmaktadır (Aron,1962, s. 82). Aron'un bu yaklaşımı Waltz'ın kendi kendine yardım (*self-help*) düşüncesi ile örtüşmektedir. Dolayısıyla, her devlet kendi kaynaklarına güvenerek varlığını sürdürmek durumundadır.

2. *Uluslararası ilişkilerin temelinde çatışma potansiyeli bulunmaktadır (Aron, 1984)*. Fiziksel şiddetin tekeli elinde bulunduran meşru bir üst otoritenin olmaması devletleri hangi çağda olursa olsun savaşa başvurmaya itmektir (Aron,1962, s. 82). Her devlet egemendir ve güvenliğini uluslararası alanda sağlamak durumundadır. Bu anarşiye dayalı ortam uluslararası ilişkilerin potansiyel olarak şiddete dayalı olmasına neden olmaktadır. Diplomatik-stratejik tutumlar bu nedenle savaş riski altında belirlenmektedir. Devletlerarası ilişkiler "savaşın gölgesinde yaşanmakta ya da (...) doğası gereği savaş ve barış alternatifini içermektedir" (Aron,1962, s. 18).

Uluslararası ilişkilerin çatışmaya dayalı olduğunu savunan Aron, bu konuda Waltz ve Morgenthau ile benzer bir yaklaşım sergilemektedir. Bu anarşik yapı aslında bir kaosun olduğu anlamına gelmemektedir. Sadece uluslararası ilişkileri yöneten bir merkezi otoritenin olmadığını ifade etmektedir. Aron'a göre, anarşi tüm uluslararası sistemlerin ortak özelliğidir ve belirsiz bir düzen ortaya koymaktadır (Aron, 1972, s. 204). Aron'un bakış açısında devletlerarası ilişkilerin çatışmaya dayalı olması, insan doğası ve uluslararası ilişkilerin anarşik yapısından kaynaklanmaktadır. Devletlerarası ilişkileri farklı kılan temel özelliği savaşa başvurmanın meşru olmasıdır ve şiddetin normal olarak kabul edildiği tek sosyal ilişki bu ilişkilerdir (Aron, 2006c, s. 858). Benzer şekilde Waltz'a göre, iç politikada olduğu gibi uluslararası ilişkilerde görevleri devletler arasında dağıtan bir üst otorite olmadığı için anarşinin bir gereği olarak devletler aynı görevleri üstlenmektedir(Waltz, 1979, s. 93).

Öte yandan Morgenthau'ya göre, "tüm tarih, uluslararası politikada aktif olan ulusların devamlı olarak (...) organize şiddete olan savaşa katılmak için hazırlık halinde olduğunu göstermektedir" (Morgenthau,2005, s. 38). Uluslararası ilişkiler şiddete başvurmanın normal ve meşru olduğu bir alanı ifade etmektedir. "Uluslararası ilişkiler teorisi nedir?" sorusuna Aron'un verdiği cevap ise Morgenthau'un yaklaşımını destekleyici niteliktedir. Aron, uluslararası ya da devletlerarası ilişkilerin ayırt edici özelliğinin aktörlerin savaşa başvurmasının meşru olması olduğunu vurgulamaktadır. Esasen tüm sosyal ilişkiler içinde sadece uluslararası ilişkilerde şiddetin normal olduğu kabul edilektedir. Ne Briand-Kellog Anlaşması ne de Birleşmiş Milletler uluslararası ilişkilerin bu ayırt edici özelliğini değiştirmemiştir (Aron, 2006c, s. 857-860). Waltz ise ayırt edici bir çalışma nesnesinin belirlenmesini otonom bir uluslararası ilişkiler disiplininin oluşturulmasının temel koşulu olarak nitelendirmektedir: "Farklı nesnelere, süreçler, hareketler, olaylar ve etkileşimler kendi başına çalışılabildiği takdirde teori mümkün olabilir" (Waltz,1990, s. 23). Buna paralel olarak, Aron iç politika ve dış politika arasında ilkesel olarak bir ayrım bulunduğunu vurgulayarak Waltz'a yakın bir duruş sergilemektedir. Aron'a göre, "önceki çağlarda

olduğu gibi bizim çağımızda da devletler barış ve savaş kararları da dâhil olmak üzere otonom kararlar alma hakkını elinde bulundurmaktadır” (Aron,1962, s. 430).

Morgenthau’un yaklaşımına benzer şekilde Aron uluslararası politikanın aslında bir güç politikası olduğu fikrini kabul etmektedir (Aron,1962, s. 133). Aron’a göre bu güç siyasetinin bir sonucu olarak siyasi birlikler “birbirlerine kendi iradelerini dayatmaya” çalışmaktadır. Uluslararası ilişkilerin doğasının çatışmaya içerdiğini savunan Aron’un (Aron, 1962, s. 339-343) bu yaklaşımı Hobbes (1651)’un insan doğası ile ilgili antropolojik kötümserliğini anımsatmaktadır. Esasen Aron’a göre, “uluslararası sistem karşılıklı ilişkiler yürüten ve genel bir savaşa katılma eğilimi olan siyasi birliklerden oluşan bir bütündür” (Aron,1962, s. 105). Aron burada “partiler sistemi”nden (*systeme des partis*) esinlenerek uluslararası ilişkilerin yaşandığı uluslararası sistemi açıklamaya çalışmaktadır. Siyasi partiler gibi devletler sürekli olarak rekabet halinde bulunmaktadır. Bununla birlikte, siyasi partiler ve devletler arasında temel bir farklılık bulunmaktadır. Siyasi partiler buldukları ülkedeki anayasal kurallara uymakla yükümlü olduğu halde, devletler gerekli gördüğünde savaşa başvurabilmekte ve uluslararası hukuka itaat etmemektedir. Klasik realistler açısından dış politikanın iç politikadan ayrı otonom bir yapıya sahip olması Uluslararası ilişkilerin ayrı bir akademik çalışma alanı olarak ortaya çıkmasının temel koşulunu oluşturmaktadır (Macleod,2007, s. 42). Bu nedenle klasik realistler analizlerinde dış politikaya odaklanmaktadır.

Aron’un perspektifine göre, uluslararası sistemin üyesi olmak için büyük devletlerin üst düzey mensuplarının güç ilişkilerinde dikkate alınıyor olmak gereklidir (Aron,1962, s. 105). Bu bağlamda, uluslararası sistem büyük güçlerin stratejisini değiştirebilecek düzeyde güce sahip olan aktörlerden oluşan bir yapıyı temsil etmektedir. Ayrıca, uluslararası sistemlerde her zaman büyük güçler hâkimdir ve bu sistemler sınırlı sayıda aktörü içermektedir. Bu nedenle Aron, uluslararası sistemlerin *oligapolistik* bir yapıya sahip olduğunu vurgulamaktadır. Büyük güçlerin şekillendirdiği uluslararası sistemin temel özelliği ise “güç ilişkilerinin yapılanması” (*configuration du rapport des forces*) dır (Aron,1962). Bu yapılanma ise, sistemin sınırları, aktörler arasındaki güç dağılımı ve coğrafi konum gibi faktörlere bağlıdır. Uluslararası sistemdeki aktörlerin güçlerinin analizi aynı zamanda diplomatik-stratejik alanın yapısını belirlemektedir (Launay, 1995, s. 204). Aron’a göre, aktörlerin siyasi ve askeri güçleri bir sistemin sınırlarını belirleyen önemli bir faktördür. Esasen, bir devletin uluslararası sistemde yer alabilmesi, genel bir savaşa dâhil olabilme kapasitesine bağlıdır.

3. *Uluslararası politikada devletler güç dengesi politikası izlemelidir.* Uluslararası politikanın aslında bir güç politikası (*power politics*) olduğunu kabul eden Aron’a göre, bu yaklaşımın bir sonucu olarak devletlerin sürekli olarak dengeyi sağlamaya çalışmalıdır. Varlığını sürdürmek isteyen bir devlet “sistem içinde üstün bir konum elde etme eğilimi olan her koalisyona ve aktöre karşı çıkmalıdır” (Aron, 1962, s. 138). Böylelikle, sistemin istikrarı sağlanmış olur.

Aron’a göre, denge kavramı tüm uluslararası sistemlerin bir özelliğidir (Aron, 1962, s. 133). Kuvvetlerin dengesi söz konusu olduğunda bir devletin diğer devletlere kendi iradesini dayatabilmesi için diğer devletlerden çok daha üstün kaynaklara sahip olması gerekir. Öyle ki,

rakip devletler daha baştan ona karşı koymaktan vazgeçerler. Dolayısıyla, denge politikasında herhangi bir siyasi birliğin diğer rakipleri karşısında aşırı güçlenmemesi gerekir (Aron, 1962, s. 137). Bu politikanın temelinde, karşı konulamayacak askeri kaynaklara sahip olan bir devlet karşısında diğer devletlerin kendi egemenliklerini koruma ihtiyacı bulunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak güç dengesini korumak isteyen her devlet bu dengeyi bozma ihtimali olan devletin ya da koalisyonu karşısında kendini konumlandıracaktır. Aron'un perspektifinde bu kural tüm uluslararası sistemler için geçerlidir ve güç ilişkilerinin yapılanma şekline göre denge politikasının kuralları da değişmektedir.

Aron'un realist gelenek içinde değerlendirilmesinin en önemli nedenlerinden biri güç dengesi kavramını benimsemesidir¹³. Bu kavram Waltz'a göre Uluslararası ilişkilerin en önemli kavramlarından birisidir: "Uluslararası politikanın siyasi bir teorisi varsa bu teori, güç dengesi teorisidir" (Waltz,1979, s. 117). Benzer şekilde, Morgenthau güç dengesinin "siyasi tarih kadar eski" ve güç mücadelesinin "doğal ve kaçınılmaz" bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır (Morgenthau,2005, s. 187). Dolayısıyla güç dengesi ve güç dengesini korumaya dönük politikalar sadece kaçınılmaz değil, aynı zamanda egemen milletlerin olduğu toplumda istikrarın temel unsurunu oluşturmaktadır (Morgenthau,2005, s. 167). Buraya kadar yapılan değerlendirmeler, Aron'un realist teorisinin temel varsayımlarına katıldığını, Waltz ve Morgenthau ile paralel bir yaklaşıma sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Devleti uluslararası ilişkilerin temel ve en önemli aktörü olarak kabul eden Aron, uluslararası alanda merkezi bir otorite bulunmadığı için anarşik bir yapı bulunduğunu savunmaktadır. Bu anarşik yapının bir sonucu olarak devletler arası ilişkiler potansiyel olarak çatışma içermektedir. Göreceli bir barış ortamı ve istikrarın sağlanması ise devletlerin güç dengesi politikası izlemesini gerektirmektedir. Yukarıda belirtilen realizmin üç temel varsayımını benimsemekle birlikte Raymond Aron özellikle Morgenthau muhatap olarak gerçekçi teorisinin güncellenmesini ve gelişmesini sağlamıştır.

Aron'un Realizme Yönelttiği Eleştiriler

Her ne kadar realist okul içinde sınıflandırılrsa da, Aron realizme yönelik birçok eleştiri ortaya koymuştur. Aron'un eleştirileri yakından incelendiğinde, belli ölçüde Waltz'ın yapısalcı neorealist analizlerine öncülük ettiği ileri sürülebilir. Daha 60'lı yılların başında Aron klasik realizmin determinist yapısını ve uluslararası ilişkilerin genel bir teorisini oluşturma iddiasını eleştirmiş ve bir anlamda Waltz'ın klasik realizme yönelik gözden geçirmeleri için gerekli düşünsel zeminin oluşmasını sağlamıştır. Bu bağlamda, Aron'un eleştirilerinin II. Dünya Savaşı'nın ardında yöneltilen eleştiriler karşısında realizmin disiplinde etkinliğini sürdürmesine büyük katkı sağladığı ileri sürülebilir. Aron'un klasik realizme yönelik temel eleştirileri şu şekilde özetlenebilir¹⁴:

13 Güç dengesi kavramı hem klasik realizm ve hem de neorealizm açısından temel bir kavramdır. Bu kavramla ilgili birçok farklı yaklaşım bulunmaktadır. Örneğin Robert Gilpin, uluslararası istikrarın sağlanmasının tek kutuplu bir dengenin bulunmasına bağlamaktadır.Bkz : R. Gilpin, *War and Change in World Politics*, Princeton, Princeton University Press, 1981.

14 Bu eleştiriler Gwendal Chaton, "Pour un machiavélisme postkantien", s. 396-397'den özetlenmiştir.

1. Uluslararası ilişkilerin genel bir teorisini oluşturmak mümkün değildir.
2. Dış politikanın tek nihai hedefi gücün maksimize edilmesi değildir.
3. İç politika dış politikanın bir devamı değil, ayrı bir alanı ifade etmektedir.
4. Diplomatik-stratejik tutumlar nispeten belirsiz bir yapıya sahiptir.

Aron tarafından geliştirilen bu eleştirileri incelemeye geçmeden evvel, kendisinin özellikle dönemin önde gelen realistlerinden Hans Morgenthau'nun görüşlerini hedef aldığını belirtmek gerekir. 1950'li yılların başından itibaren, Aron "irrealist realizm" olarak adlandırdığı ve dönemin realist düşünürlerinin savunduğu fikirlere muhalefet bir tutum ortaya koymuştur (Aron,2006a). Morgenthau'yu "Haçlı realist" olarak nitelendirmekten geri durmayan Aron, eleştirilerinde Soğuk Savaş dönemi realist düşüncesini merkeze almış ve "gerçek bir realizm"ın benimsenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Aron,1962, s. 586-587). Bir ideoloji haline gelen realist düşünceyi eleştiren Aron'a göre, "aktörlerin davranışlarını yönlendiren dünya tarihinin farklı algılamalarını" anlamak gereklidir (Aron, 2006c, s. 874). Bu nedenle, Aron siyasi rejimlerin aynı dış politikayı yürüttüğü fikrini kabul etmemektedir. Bunun aksine, Aron'a göre bir devletin nasıl hareket ettiğini (Morgenthau,2005, s. 3). anlamanın yolu "bu devleti yönetenlerin felsefesini" anlamaktan geçmektedir (Aron, 1962, s. 587). Dolayısıyla Aron "gerçek bir realizm"den yana olmuş, stratejik-diplomatik tutumları belirleyen tüm gerçekliği dikkate almayı tercih etmiştir (Aron, 1962).

Aron'un ortaya koyduğu I. eleştiri, uluslararası ilişkilerin genel bir teorisini oluşturmanın mümkün olmadığını vurgulamaktadır. Aron uluslararası ilişkilerin doğa bilimleri ve ekonomi gibi teorileştirilmesini kabul etmemekte ve Morgenthau'un savunduğu gibi devletler arası ilişkileri açıklayabilecek "bir uluslararası politika teorisi" geliştirme fikrini eleştirmektedir. Aron'un perspektifine göre, her uluslararası ilişkiler çalışması tarihi ve sosyolojik bir çalışmadır. Dolayısıyla uluslararası ilişkilerin genel bir teorisinin olması söz konusu değildir (Aron, 2006c, s. 866,863). Uluslararası alandaki aktörlerin tek bir nihai hedefi bulunduğunu iddia etmek mümkün değildir. Öte yandan, uluslararası sistemde birbiriyle etkileşim halindeki iç ve dış değişkenleri ayrı düşünmek mümkün değildir. Devletlerarası ilişkilerin temel olarak savaş ve barış alternatifini içinde bulundurduğunu vurgulayan Aron (Aron, 1962, s. 18), bu nedenle ekonomi biliminde olduğu gibi uluslararası ilişkilerin genel bir teorisini ortaya koymanın imkânsız olduğuna işaret etmektedir. Diplomatik-stratejik tutumların önceden bilinemesi bu durumun temelinde yer almaktadır. Morgenthau'u kastederek Aron şöyle belirtmektedir:

"Bazı teorisyenler ekonominin rasyonel hedefinin benzerini uluslararası ilişkiler için de bulmak istediler (...). Eğer sosyolog ulusal çıkarın ne olduğunu söyleyebilseydi, devlet adamlarına bilim adına davranışlarını emredebilirdi. (Fakat) bunu hiçbir şekilde bilmiyor" (Aron, 1962, s. 28,288).

Buna paralel olarak Aron, uluslararası ilişkilerin sosyolojisini "kavramsallaştırma" dayalı olarak çalışmayı önermektedir (Aron, 2006c, s. 862). Devlet adamlarının bir boşlukta hareket etmediklerini savunan Aron, her devletin içinde bulunan toplumsal grupların dış politikayı

yönlendiren güç alanını ifade ettiğini belirtmektedir. Bu bağlamda, uluslararası ilişkiler sosyolojisi, uluslararası alandaki aktörlerin rolünü analiz etmeye ve birbiriyle etkileşim halinde bulunan birçok nedenin sonucunda ortaya çıkan karmaşık olayları anlamaya çalışmalıdır. Aron'a göre, uluslararası ilişkiler düşünürü dünya genelinde meydana gelen siyasi ve toplumsal olayları ve aynı zamanda aktörler ve uluslararası sistem arasındaki ilişkileri bir tarihçi yaklaşımıyla ele almalıdır (Holeindre,2012, s. 329). Dolayısıyla Aron, uluslararası ilişkilerin öngörülebilir, tek bir nedene dayalı açıklamalarını reddetmekte ve etkileşim içindeki birçok değişkeni yorumlamaya odaklanmaktadır.

Öte yandan II. eleştiri, klasik realizmin temel kavramlarından biri olan güç kavramına yönelik Aron'un yaklaşımını yansıtmaktadır. Uluslararası ilişkiler teorisini ekonomik bir yaklaşıma dayandıran Morgenthau, her türlü dış politikanın güç çerçevesinde düşünülen ulusal çıkarın maksimize edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Weber'e özgü bir bakış açısıyla güç kavramını düşünen Aron ise bu kavramı "siyasi birliklerin birbirleri üzerinde kendi iradelerini zorla kabul ettirme kapasitesi" olarak tanımlanmaktadır (Aron, 1962, s. 58). Klasik realizmin temsilcilerinden olan Morgenthau güç kavramının dokuz faktöre bağlı olduğunu savunmaktadır. Buna göre, coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, ulusal moral, askeri hazırlıklılık, nüfus, ulusal karakter, diplomasinin kalitesi ve hükümetin kalitesi güç kavramının temel unsurları olarak kabul edilmektedir (Morgenthau, 2005, s. 124). Morgenthau'dan farklı olarak Aron devletlerin dış politikasının temel hedefinin güç elde etmek olmadığını savunmaktadır. Esasen, güce sahip olmak güvenliğini sağlama, itibar sahibi olmak gibi dış politikanın diğer hedeflerinin yanında bir hedef olarak nitelendirmektedir. Aron'a göre devletler dış politikada sadece güç peşinde koşmamakta ve gücü sırf güç elde etmek için istememektedir. Aslında güç başka bir hedefe ulaşmak için bir araç işlevi görmektedir (Aron, 1962, s. 99). Bu nedenle Aron devletlerin stratejik-diplomatik politikalarında belirledikleri hedeflerin bir tipolojisini yapmaktadır: güç, itibar ve fikir (*puissance-gloire-idée*). Siyasi birlikler varlıklarını sürdürmeye çalışmaktadır fakat tek amaçları varlığını sürdürmek değildir. Morgenthau ise, dış politikayı indirgemeci bir bakış açısıyla ele almaktadır:

Güç anlamında tanımlanan çıkar kavramı (...) davranışta rasyonel bir disiplin kazanmakta ve dış politikadaki bu şartıcı süreklilik Amerikan, İngiliz ve Rus dış politikasının bir bütün olarak devlet adamlarının farklı gerekçelerinden, tercihlerinden, entelektüel ve ahlaki niteliklerinden bağımsız olarak rasyonel bir devamlılık ortaya koymasına neden olmaktadır (Morgenthau, 2005, s. 5)

Yukarıdaki paragraftan da anlaşılabilceği gibi, Morgenthau dış politika ile ilgili determinist bir yaklaşıma sahiptir. Hangi ülke söz konusu olursa olsun dış politikalarında bir farklılık yoktur. Hepsinin nihai hedefi gücün elde edilmesidir. Bunun aksine Aron'a göre, devletler kendi iradelerini diğer devletlere kabul ettirmek için güçlü olmak istemektedir. Güçlü olduğunun başkaları tarafından tanınması ise itibar elde etme anlamına gelmektedir (Aron, 1962, s. 83). Güç ve itibar dışında bir devlet dış politikasında belli bir fikrin yayılmasını da hedefleyebilir. Siyasi birliklerin dış politikasına yön veren bu fikir, Hristiyanlık, komünizm ya da toplumun örgütlenmesi

konusunda farklı bir modelin yayılması olabilir. Ayrıca, siyasi birlikler dış politikalarında dikkate aldıkları belli tarihi fikirlere sahiptir ve bu fikirler toplumların yönetiminde ve örgütlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerlendirmeler dikkate alındığında, Aron'un dış politikanın farklı nihai hedefleri bulunabileceğini savunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla güç peşinde koşma tek nihai hedef değildir. Bunlara ek olarak, Aron diplomatik alanda "savunmacı" (*défensive*) ve "saldırgan" (*offensive*) stratejilerden bahsetmektedir. Savunmacı diplomasinin amacı bir devletin otonomisinin korunması ve dış politikasını başka devletlerin müdahalesi olmadan ortaya koyabilmesidir. Aron'un perspektifinde "küçük güçler" (*petites puissances*) sadece savunmacı hedeflere sahip olabilir. Buna karşın, büyük güçler saldırgan stratejilere yönelir ve diğer devletler üzerinde etkili olmayı, onları zor durumda bırakmayı ve ikna etmeyi hedefler (Aron, 1962, s. 93). Böylece, "büyük güçler" (*grandes puissances*) ittifaklar kurmaya ve koalisyonlara başkanlık etmeye çalışır.

Aron'u klasik realistlerden ayıran en önemli noktalardan biri olan III. eleştirisi, iç politika ve dış politikanın birbirinden farklı nihai hedefleri olabileceğini vurgulamaktadır. Morgenthau iç politika ve dış politikanın amaçları arasında bir ayrım gözetmemektedir. Morgenthau'ya göre, genel olarak politika insan doğası tarafından belirlenmektedir. Uluslararası politika tıpkı iç politika gibi bir güç mücadelesidir ve bu güç mücadelesinin ulusal ve uluslararası alandaki koşulları sadece birbirinden farklıdır (Morgenthau, 2005, s. 37). Aron ise Morgenthau'dan farklı olarak güç peşinde koşmayı her tür politikanın nihai hedefi olarak düşünmemektedir. Aron'a göre, dış politika sürekli olarak savaş ihtimalinin bulunduğu uluslararası sistemde ortaya konmaktadır. İç politika ise fiziksel şiddetin meşru tekeli bulunduran bir iktidar olduğu için sivil bir durumda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Aron, Morgenthau ve Makyavel'in yaklaşımını reddederek iç politikanın dış politikanın bir devamı olduğu anlayışını benimsememektedir (Aron, 1962, s. 61).

Aron'a göre, iç politika ve dış politika arasında temel bir farklılık bulunmaktadır. Esasen dış politikada meşru şiddetin tekeli elinde bulunduran merkezi bir otorite bulunmamaktadır. İç politikada ise insanlar devletin kanunlarına boyun eğmek durumundadır. Dolayısıyla, devletlerarası ilişkileri ilgilendiren politika devletlerin varlığından kaynaklanan tehdit karşısında diğer devletlerin hayatta kalma mücadelesini ifade etmektedir (Aron, 1962, s. 19). İç politika ve dış politika arasındaki ayrımı vurgulayan Aron'un bu yaklaşımı Waltz'ın yapısalcı neorealizmi ile bağdaştığı söylenebilir. Benzer şekilde Waltz, "merkezleşmiş ve hiyerarşik iç sistemler" ve "merkezleşmemiş ve anarşik uluslararası sistemler"i birbirinden ayırmaktadır (Waltz, 1979, s. 88). Aron'a paralel olarak, Waltz otorite, idare ve hukukun alanı olan ulusal sistemler ile güç ve mücadele alanı olan uluslararası politikayı ayrı düşünmektedir (Waltz, 1979, s. 113).

Aron'un IV. eleştirisi, devletlerin dış politikada farklı nihai hedefleri bulunduğu varsayımının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Devletlerin dış politikada belirlediği hedeflerin tipolojisini yapan Aron, bu tipolojiden hareketle stratejik-diplomatik tutumların önceden belirlenemeyeceğini savunmaktadır. Aron'un perspektifinde devletlerin dış politikada farklı hedeflere sahip olması ulusal çıkarın rasyonel bir tanımının yapılmasına engel olmaktadır. Öte yandan, ulusal çıkarın ulusal rejimlerden, bu rejimleri oluşturan farklı sınıfların beklentilerinden ve siyasal algısından

bağımsız bir şekilde tanımlanması mümkün değildir (Waltz,1979, s. 101). Uluslararası sistem aynı zamanda bu sistemi oluşturan siyasi birliklerin ulusal rejimlerinin bir sonucudur. Bu nedenle Aron iki tip sistemden bahsetmektedir: Homojen sistemler, heterojen sistemler (Huntington,1987, s. 164). Morgenthau'dan farklı olarak, Aron birinci analiz düzeyi (insan doğası) ile analizini sınırlı tutmamakta ve üçüncü analiz seviyesi olarak uluslararası sistemin yapısını dikkate almaktadır. Böylelikle Waltz'ın neorealizmine bir anlamda Aron'un öncülük ettiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte, Aron'un realizme sağladığı en orijinal katkı, uluslararası sistemleri oluşturan devletlerin iç politikalarının uluslararası sistemin yapısını etkilediği varsayımdır. Aron böylece analizinde Morgenthau ve Waltz tarafından göz ardı edilen ikinci analiz seviyesini (devletlerin iç politikası) dikkate almaktadır.

Bu bağlamda, homojen bir uluslararası sistemde devletlerin siyasete bakış açıları birbiriyle örtüşmektedir. Ayrıca, devlet adamları belli kalıplara ve geleneklere bağlı olduğu için bu sistemlerin istikrarlı olduğu ileri sürülebilir. Bu durum şiddete başvurma riskini azaltmakta ve sistemin daha öngörülebilir olmasını sağlamaktadır (Aron,1962, s. 108). Öte yandan, homojen bir sistemde devletler arasında dayanışma bilinci hakimdir ve devrimciler herkesin ortak düşmanı olarak değerlendirilmektedir. Sistemin homojen olması devletler arasında kin olmamasını ve ulusal çıkarların birbiriyle çatışmamasını sağlamaktadır (Launay,1995, s. 205). Heterojen sistemlerde aktörlerin siyasi yaklaşımları ve vizyonları birbirinden farklıdır. Bu farklılık sistemin istikrarsızlaşmasına neden olmaktadır. Heterojen sistemlerde düşman olan devlet aynı zamanda rakip olarak ta algılanmaktadır. Düşman karşısında elde edilecek herhangi bir yenilgi sadece ulusun çıkarlarına değil, aynı zamanda seçkin sınıfın çıkarlarına da zarar verecektir. Buna ek olarak, iktidarda bulunan siyasetçiler sadece devlet için değil, aynı zamanda kendi çıkarları için mücadele ederler (Aron,1962, s. 109). Heterojen bir sistemde rakip bir devlette provokasyonlar yapmak devlet yöneticileri tarafından normal karşılanmaktadır. Bu nedenle Aron Soğuk Savaş'ın istikrarsız yapısının Batı Bloku ve Sovyet Bloku arasındaki ideolojik kutuplaşmadan kaynaklandığını ileri sürmektedir (Battistella,2006, s. 127). İki kutuplu ve heterojen bir sistemin hâkim olduğu bu dönemde istikrarsızlığın artmasına neden olan bir diğer faktör her devletin içinde uluslararası sistemdeki ideolojik kutuplaşmanın yansımalarının yaşanmasıdır. Sistem içindeki devletlerden herhangi birinin iki bloktan birine katılması bile başlı başına bir istikrarsızlık nedeni haline gelebilir. Dolayısıyla heterojen uluslararası sistemin ideolojik çatışmaların vurgulandığı ve şiddete başvurma ihtimalinin yüksek olduğu sistem olarak nitelendirilebilir.

Sonuç

Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Fransız sosyolog ve siyaset bilimci Raymond Aron'un uluslararası ilişkilere kuramsal yaklaşımını oluşturan temel noktaları bu kısımda kısaca özetlemek mümkündür. Uluslararası ilişkiler düşünürü olarak genellikle klasik realizmin temsilcileri arasında gösterilen Aron hem ontolojik hem de epistemolojik açıdan geliştirdiği eleştirilerle realizme orijinal olarak nitelendirilebilecek katkılar sağlamıştır. Başta "sahte bir teori" (Aron, 2006c, s. 862) ortaya koyduğunu iddia ettiği Morgenthau olmak üzere kendi döneminin

“sahte realist” (Aron,2006b, s. 906) olarak nitelendirdiği realist düşünürlerinin indirgemeci analizlerini eleştiren Aron devletlerin dış politikalarının sadece güç ilişkileri çerçevesinde değerlendirilemeyeceğini vurgulamıştır. Bununla birlikte, Aron’un ortaya koyduğu eleştiriler O’nun realist okul içinde değerlendirilmesine bir engel oluşturmamaktadır. Aron ontolojik açıdan klasik realizmin temel argümanlarına büyük ölçüde katılmaktadır. Tıpkı Morgenthau gibi Aron devleti uluslararası ilişkilerin temel ve en önemli aktörü olarak görmektedir. *Paix et guerre entre les nations* başlıklı yapıtının 8. baskısının sunuş kısmında Aron bu konudaki düşüncesine bağlı kaldığını belirtmektedir:

Aktörlerin stratejik-diplomatik değerlendirmelere göre hareket ettiği devletlerarası sistem önemini zamanla kaybediyor mu? (...) Benim yanımda değişmedi (...) Zaman içinde ikinci plana geçmiş gibi görünse de bugün hala bu sistemin egemen olduğunu düşünüyorum. Esasen, bu sistem kendi özelliklerine rağmen uluslararası toplumun yapısını belirlemektedir (Aron,1962).

Görüldüğü gibi, Aron devleti uluslararası ilişkiler analizinin merkezine almaktadır. Uluslararası sistem tanımında Aron’un bu devlet merkezli yaklaşımı açıkça görülebilir. “Birbiriyle karşılıklı ilişkiler yürüten ve hepsi genel bir savaşa katılması muhtemel olan siyasi birliklerden oluşan bir bütün” (Aron,1962, s. 105) olarak nitelendirdiği uluslararası sistemin temel aktörü olarak devleti göstermiştir. Bu ifadeden de anlaşılacağı gibi, Aron klasik realistlerin savunduğu devletlerarası ilişkilerin savaş yani çatışma potansiyeli içerdiği anlayışını benimsemektedir. Aron’a göre uluslararası ilişkilerde barış, siyasi birlikler arasında savaşa geçici olarak ara verilmesidir (Aron,1962, s. 158). Devletlerarası ilişkilerin çatışma potansiyeli içermesi insan doğasından ve uluslararası ilişkilerin anarşik yapısından kaynaklanmaktadır. Bu sistemin ayırt edici özelliği aktörlerin savaşa başvurmasının meşru olmasıdır (Aron,2006c, s. 857). Bu değerlendirmelerden yola çıkan Aron devletlerin güç dengesi politikası izlemesi gerektiğini savunmaktadır. Dış politika bir güç politikası olarak düşünüldüğünde sürekli dengenin sağlanması hedeflenmelidir. Varlığını sürdürmek isteyen her devlet sistem içinde hâkim bir konum elde etmeye çalışan her türlü koalisyonla karşı koymalıdır (Aron,1962, s. 138).

Her ne kadar Aron yukarıda ifade edildiği gibi realizmin temel argümanlarına katılsa da, klasik realistlerin analizlerini sorgulamış ve determinist yaklaşımlarını eleştirmiştir. Bu bağlamda Aron ekonomi biliminde olduğu gibi uluslararası ilişkilerin genel bir teorisini oluşturmanın mümkün olmadığını vurgulamış ve güç çerçevesinde tanımlanan ulusal çıkar kavramının rasyonel bir tanımının yapılamayacağını savunmuştur. Bununla yetinmeyen Aron bir siyasi birliğin dış politikada kendisi için belirleyebileceği hedeflerin tipolojisini oluşturmuş ve gücün maksimize edilmesini dış politikanın tek nihai hedefi olmadığını ortaya koymuştur. Diğer taraftan güç peşinde koşmayı her türlü politikanın nihai hedefi olduğunu savunan Morgenthau ve klasik realist düşünürlerden farklı olarak Aron, iç politika ve dış politikanın ilkesel olarak birbirinden ayrı olduğunu belirtmiştir. Sürekli olarak savaş potansiyelini içinde bulunduran dış politikadan farklı olarak iç politika fiziksel şiddetin meşru tekelinin bulunduğu sivil bir yapıya sahiptir.

Dolayısıyla Aron'un perspektifinde iç politika dış politikanın bir devamı değil meşru bir iktidarın bulunduğu bir alandır ve farklı bir mantıkla yürütülmektedir (Aron,1962, s. 61).

Aron'a göre, güç peşinde koşmayı dış politikanın tek ve bütüncül hedefi olarak düşünmek aslında bilimsel bir önermeyi değil, ideolojik bir tercihi yansıtmaktadır. Esasen hiçbir devlet gücü sırf güçlü olmak için istememektedir. Güç aslında barışa ulaşma, itibar sağlama, ya da bir fikrin yayılması gibi başka bir hedefe ulaşmanın bir aracıdır (Aron, 1962, s. 99). Devletlerin dış politikada takip ettikleri hedeflerin tipolojisini (*güç-itibar-fikir*) geliştiren Aron bu tipolojiden hareketle stratejik-diplomatik tutumların belirsiz bir yapıya sahip olduğunu öne sürmektedir. Devletlerin dış politikada farklı hedeflerinin bulunması ulusal çıkar kavramının rasyonel bir tanımının geliştirilmesine engel olmaktadır. Buna ek olarak, Aron ulusal çıkarın iç politikadan, devlet içindeki farklı sınıfların beklentilerinden ve siyaset algısından bağımsız bir şekilde tanımlanmasının mümkün olmadığına işaret etmektedir (Aron,1962, s. 101). Bu değerlendirmelerden hareketle, Aron homojen ve heterojen sistemleri birbirinden ayırmaktadır. Her ne kadar uluslararası sistemin ilk özelliği güç ilişkilerinin yapılanması olsa da, devletlerin dış politikası sadece güç ilişkileri ile belirlenmemektedir. Çünkü aktörlerin duyguları ve fikirleri de diplomatik-stratejik kararlarını etkilemektedir (Aron,1962, s. 108).

Bu bağlamda, devletlerin aynı siyasal anlayışı benimsediği homojen sistemler ve devletlerin farklı değerlere, ideolojik tutumlara yöneldiği heterojen sistemler Aron'un realist okula en önemli teorik katkılarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu yazıda incelenen Aron'un uluslararası ilişkiler yaklaşımı klasik realizm teorisyenlerinin analizlerini sorgulayarak daha kapsamlı bir realist çerçevenin oluşturulmasını sağlamıştır. Esasında Aron'un analizlerini gözden kaçırmak pozitivism ve post-pozitivism arasında köprü kurma fırsatını kaçırmak olarak değerlendirilebilir. Gerçeği tek bir nedene ve tek bir açıklamaya indirgeyici realist bakış açısını eleştiren Aron böylece uluslararası sistemi iç ve dış değişkenlerin etkileşimini dikkate alarak incelemenin öncülüğünü yapmıştır. Bu yönüyle Aron, uluslararası ilişkilerde realist gelenek içinde gerçeği tüm yönleriyle kavramaya çalışan daha derinlikli bir analiz çerçevesi ortaya koymaktadır.

Kaynakça

- Aron, R. (1986) *Introduction à la philosophie de l'histoire*, Paris: Gallimard.
- Aron, R. (1984) *Les dernières années du siècle*, Paris: Julliard.
- Aron, R. (2006a) "En quête d'une doctrine de la politique étrangère", R. Aron (eds.), *Les sociétés modernes*, Paris: Presses universitaires de France, 953-969.
- Aron, R. (2006b) "L'analyse des constellations diplomatiques", R. Aron (eds.), *Les sociétés modernes*, Paris: Presses universitaires de France, 905-918.
- Aron, R. (2006c) "Qu'est-ce qu'une théorie des relations internationales?", R. Aron (eds.), *Les sociétés modernes*, Paris: Presses universitaires de France, 853-875.
- Aron, R. (1962) *Paix et guerre entre les nations*, Paris: Calmann-Lévy.
- Aron, R. (1972) "L'ordre anarchique de la puissance", R. Aron (eds.), *Les déillusions du progrès*, Paris: Calmann-Lévy, 196-221.
- Battistella, D. (2006) *Théories des relations internationales*, Paris: Presses de Science Po.
- Bull, H. (1977) *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, New York: Columbia University Press.
- Buzan, B. (1996) "The Timeless Wisdom of Realism", Steve Smith, Ken Booth ve Mrysia Zalewski (eds.), *International Theory. Posivitism and Beyond*, Cambridge: Cambridge University Press, 47-65.
- Buzan, B., C. A. Jones ve R. Little (1993) *The Logic of Anarchy: Neorealism to Structural Realism*, New York: Columbia University Press.
- Chaton, G. (2012) "Pour un machiavélisme postkantien: Raymond Aron, théoricien réaliste hétérodoxe", *Etudes internationales*, 43/3: 389-403.
- Carr, E. H. (1946) *The Twenty Years' Crisis 1919-1939: An Introduction to the Study of International Relations*, London: Macmillan.
- Donnelly, J. (2000) *Realism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ethier, D. (2006) *Introduction aux Relations Internationales*, Montréal : Les Presses de l'Université de Montréal.
- Frost, B. P. (1997) "Resurrecting A Neglected Theorist: The Philosophical Foundations of Raymond Aron's Theory of International Relations", *Review of International Studies*, 23/1: 143-166.
- Gilpin, R. (1981) *War and Change in World Politics*, Princeton: Princeton University Press.
- Gilpin, R. (1996) "No One Loves a Political Realist", B. Frankel (eds.), *Realism: Restatements and Renewal*, Londra: Frank Cass, 3-26.
- Hoffmann, S. (1985) "Raymond Aron and the Theory of International Relations", *International Studies Quarterly*, 29/1: 13-27.
- Haas, E. B. (1953) "The Balance of Power: Prescription, Concept or Propaganda ?", *World Politics*, 5/4: 442-477.
- Macleod, A. (2007) "Le réalisme classique", Alex Macleod ve Dan O'Meara (eds.), *Théories des Relations internationales: Contestations et résistances*, Québec: Athéna Editions, 35-59.
- Mearsheimer, J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*, New York: Norton.
- Morgenthau, H. J. (2005) *Politics Among Nations : The Struggle for Power and Peace*, New York: McGraw-Hill,
- Morgenthau, H. J. (1951) *In Defense of the National Interest*, New York: Knopf.
- Morgenthau, H. J. (1946) *Scientific Man Vs. Power Politics*, Chicago: Chicago University Press,.

- Niebuhr, R. (1932) *Moral Man and Immoral Society: A Study in Ethics and Politics*, New York: Charles Scribner's Sons.
- Gilpin, R. (1981) *War and Change in World Politics*, Princeton, Princeton University Press,
- Grieco, J. (1988) "Anarchy and the limits of cooperation: a realist critique of newest liberal institutionnalism", *International Organization*, 42/3: 485-507.
- Guzzini, S. (1998) *Realism in International Relations and International Political Economy: The Continuing Story of a Death Foretold*, London: Routledge.
- Herz, J. (1950) "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics*, 2/2: 157-180.
- Holeindre, J. V. (2012) "Introduction : Raymond Aron, un classique de la pens e internationale?", *Etudes internationales*, 43/3: 321-338.
- Huntzinger, J. (1987) *Introduction aux relations internationales*, Paris: Seuil.
- Kegley, Jr. C. W (1995) "Neoliberal Challenge to Realist Theories of World Politics: An Introduction", Jr. Charles W Kegley (eds.), *Contraversies in Internatiomal Relations Theory, Realism and Neoliberal Challenge*, New York, St. Martin's Press, 1-24.
- Kennan, G. F. (1954) *Realities of American Foreign Policy*, Princeton: Princeton University Press.
- Launay, S. (1995) *La pens e politique de Raymond Aron*, Paris : Presse universitaire de France.
- Mearsheimer, J. J. (1994) "The False Promise of International Institutions", *International Security*, 19/3: 5-49.
- Waltz, K. (1990) "Realist Thought and Neorealist Theory", *Journal of International Affairs*, 44/1-2: 21-37.
- Waltz K. (1979) *Theory of International Politics*, New Yok: Random House.
- Waltz K. (1959) *Man, The State and War*, New York: Columbia University Press.

